

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 30 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V zamejstvu celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 21. januarja 1938.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočerkovni račun:

Ljubljana štev. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadržna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Rojstna hiša doktorja Franceta Prešerna

I.

Slovenski pisatelj Fr. S. Finžgar, ki je rojak in oddaljen sorodnik Prešernov, je osnoval v Ljubljani odbor za

odkup Prešernove rojstne hiše

na Vrbi. Predsednik tega odbora je rektor slovenskega vseučilišča dr. R. Kušej, v odboru pa so zastopniki prvih slovenskih kulturnih organizacij in sicer za Znanstveno društvo vseuč. prof. dr. Fr. Kidrič, za Slovensko Matico njen predsednik dr. Dragotin Lončar, za Leonovo družbo njen predsednik vseuč. prof. dr. Fr. Lukman, za slovenski Pen-klub pesnik Oton Župančič, za Slovensko pisateljsko društvo prof. France Koblar, potem načelnik prosvetnega oddelka dr. Lovro Sušnik in ustanovitelj odbora Fr. S. Finžgar.

France Prešeren ni za vse prave Slovence le naš največji pesnik, ki ga do danes prav gotovo še nobeden ni dosegel, ampak je dosti več, je najvišji pogon slovenskega duha sploh in je in bo simbol vsega slovenstva, mogočen simbol odločnega in čistega slovenstva!

Zato je Finžgarjevo prizadevanje, da bi se ohranila Prešernova rojstna hiša vsem slovenskim prihodnjim rodovom, vseslovenska, vsenarodna stvar. Posebno pa še v sedanjih dneh, ko je toliko pritlikavskega in podložniškega duha med nami, in ko stoji pri nas kakovost za plotom, na trgu se pa šopiri poprečnost.

France Prešeren je bil pa duhovni plemenitnik, nekak naš zadnji, gotovo pa naš najbolj izražen duhovni aristokrat. Na »Ribičevih« domačiji, v Prešernovi rojstni hiši, je živel rod Prešernov že od konca 16. stoletja, kakor je dokazano. Prešernova rojstna hiša pa ni dala Slovincem le največjega pesnika, ampak celo vrsto izobražencev, ki so bili pomembni v slovenski preteklosti; do pesnikovih časov nam je dal Prešernov rod dva in dvajset duhovnikov ter več imenitnih vojakov in znamenitih pravnikov, med katerimi sta dva dosegla plemstvo, dva sta pa bila latinska pesnika. Prvi predsednik prve znanstvene akademije v Ljubljani, ustanovljene leta 1693., je bil prošt Prešeren.

Duhovne ustvaritve Franceta Prešerna so v zadnjih desetletjih naši prešernoslovci zadosti raziskali. Celotno literaturo imamo že o Francetu Prešernu. Nimamo pa skoraj nič ali pa prav malo stvarnih spominkov za njim. Rajnki prelat Tomo Zupan je imel v svoji graščinici zbranega nekaj Prešernovega pohištva in drugih malot. To svojo zbirko je Tomo Zupan v oporoki zapustil »Narodnemu muzeju« v Ljubljani, da jo hrani in sam obdrži v spomin na velikega pesnika. Največji stvarni spominke na Franceta Prešerna, ki je še, je njegova rojstna hiša na Vrbi. Da to ohranimo tako, kakor je bila takrat, ko se je 3. decembra leta 1800. rodil v nji Prešeren, je dolžnost vseh Slovincem.

Nemci so na primer v spomin Goetheju uredili Goethejevo hišo v Weimarju za Goethejev muzej, zraven nje pa so ohranili tudi Goethejevo vrtno hišico v parku pri Karlovem gradu. V Weimarju je tudi urejena Schillerjeva hiša in pa Lisztov muzej. V Nürnbergu so ohranili znameniti »Albrecht Dürerhaus« tak, kakor je bil, ko je prebival in delal v tej hiši Dürer pred 400 leti, prav tako pa tudi hišo pesnika Hansa Sachsja. V Salzburgu je ohranjena Mozartova rojstna hiša. Vano so spravili vse vrste spominkov na velikega skladatelja, še celo njegovo lobanjo. Srbi so imeli že v začetku tega stoletja muzej Vuka Karadžića.

Ohranitev spominkov na velike ustvarjevalce ni le stvar srca in spoštovanja, ampak tudi dokaz kulturnosti občestva, kateremu so ustvarili bogastvo. Vsaka rodovina varuje spominke na svoje prednike, tembolj pa mora spoštovati narodno občestvo spominke na svoje duhovne velikane, ker ohranjujejo živo tudi njih duhovno podobo živim rodovom in so vez med živim rodom in umrlim ustvarjalcem.

II.

Prešernova rojstna hiša na Vrbi je sedaj last potomcev Prešernove sestre, poročene Vovk. Lastnica je vdova z 8 otroci. Hiša je do malega še taka, kot je bila takrat, ko je bil v njej rojen France Prešeren. Sedanja lastnica je pripravljena hišo prodati, oziroma jo prepustiti, če ji sezidajo v bližini drugo poslopje. Za preureditev Prešernove rojstne hiše, za odkup sveta okrog nje in za postavitev drugega poslopja bo treba okrog 200 tisoč dinarjev. Odbor za odkup Prešernove rojstne hiše mora ta znesek nabrati, če naj stvar izpelje.

Odbor pa ima namen zbrati omenjenih 200.000 dinarjev s prostovoljnimi prispevki slovenskih ljudi in ne misli prosjačiti okrog javnih korporacij. To pa zato, da počasti slovensko občestvo samo od sebe spomin Franceta Prešerna, in ker je take vrste odkup Prešernove rojstne hiše tudi najbližji Prešernovemu naziranjju samemu.

Dne 8. svečana letošnjega leta bo preteklo 90 let, odkar je izdihnil dušo France Prešeren. Ta dan bodo po slovenskih ljudskih, meščanskih in srednjih šolah predavanja o Francetu Prešernu, in učencem teh šol bodo tudi govorili o odkupu Prešernove rojstne hiše na Vrbi. Učenci bodo zbirali prispevke za »Sklad za odkup Prešernove rojstne hiše« od 8. svečana do 15. sušca tega leta. Predvsem naj mladina pomaga, da bo ohranjen Prešernov rojstni dom prihodnjim rodovom. Ne bo pa siljen nihče, da bi moral prispevati. Revnejši starši ne bodo dajali otrokom, da bi nosili za »Sklad« in tega tudi nihče ne pričakuje. Pač pa naj premožnejši starši dajo otrokom namesto enega ali dveh dinarjev toliko več, da bodo prispevki znesli toliko, kakor če bi bil vsak učenec dal 1 dinar za »Sklad«.

Nabirati naj pa začno za »Sklad za odkup Prešernove rojstne hiše« tudi vsi pravi Slovinci, ne te šolska mladina. Kakih 10 dinarjev v ta namen si bo marsikdo lahko utrgal. Naj zbirajo posamezniki tudi v družbah med znanci. Prispevke naj pošiljajo po poštnih položnicah na naslov: Hranilnica dravske banovine, Ljubljana. Na položnici naj vsak označi kot namen plačila: Odkup Prešernove rojstne hiše. Položnico lahko vsak kupi pri vsakem poštne uradu (brez številke in lastnika čekovnega računa) za 25 par in naj napiše na obrazec kot številko čekovnega računa 10.680 in kot lastnika čekovnega računa Hranilnica dravske banovine v Ljubljani, pristaviti pa mora tudi namen plačila, to je »odkup Prešernove rojstne hiše«.

III.

Na zunaj je Prešernova rojstna hiša do malega še skoraj taka, kot je bila v začetku 19. stoletja. Stopnice na sprednji strani hiše, ki peljejo iz ceste do veže, bodo ostale take kot so, ker so bile pri hiši od nekdaj. Veža ima tudi še nekdanjo obliko. »Hiša« (velika soba) bo dobila novo peč stare vrste z votlimi pečnicami, kakor so jih imele gorenjske kmečke hiše pred dobrimi sto leti. V »hišo« bodo postavili veliko javorovo mizo, vzdani bosta dve omarici in postavljena stara go-

renjska kmečka skrinja in pa pristen star gorenjski kolovrat. Na zid v »hiši« bodo obesili nekaj starih nabožnih slik na steklo, na javorovi mizi bo ležala vpisna knjiga za obiskovalce. Zraven »hiše« na severni strani je »kamra«, v kateri je bil rojen France Prešeren. »Kamra« v »Ribičevih« hiši je taka, kakor je bila pred skoraj poldrugim stoletjem. Le opravo bo treba spremeniti. Postavili bodo vanjo široko kmečko zakonsko posteljo iz začetka 19. stoletja, lepo staro gorenjsko zibelko in staro gorenjsko skrinjo. Vsa oprava v »hiši« in v »kamri« bo pristna iz začetka 19. stoletja, deloma pa rekonstruirana. Stari Vovk, mizar iz Vrbe, se še dobro spominja stare oprave Prešernove rojstne hiše in z njegovo pomočjo se bosta dali prirediti »hiša« in »kamra« prav tako, kakor sta bili videti takrat, ko je bil rojen France Prešeren.

Pri hiši sami bo treba nadomestiti le eno okno, ki je bilo vzdano pozneje, z drugim, ki bo tako, kakor je bilo v začetku 19. stoletja. Prekrili bodo pa tudi streho, ki je sedaj iz cementne opeke, z navadno opeko, čeprav je imela »Ribičeva« hiša pred poldrugim stoletjem slamnato streho, ki je pa sedaj ni mogoče napraviti, ker ni dobiti primernih otepov, ker ne mlatijo več žita s cepci, ampak s strojem. Okoli Prešernove rojstne hiše bo ostalo tudi nekaj zemljišča s sadnim drevjem. Nova hiša za sedanjo lastnico bo postavljena proč, proti vzhodu in ne bo motila okolja Prešernove rojstne hiše, ki jo bo varovala še naprej cerkvena svetega Marka.

Vsa zunanost in notranost preurejene Prešernove rojstne hiše bo podajala tip premožne gorenjske kmečke hiše iz leta 1800.

V »hiši« (veliki sobi) mislijo napraviti tudi majhen Prešernov »muzej«. Ker predmetov, ki jih je rabil France Prešeren v življenju, zunaj stvari, ki jih je zbral prelat Tomo Zupan in ki so sedaj last »Narodnega muzeja« v Ljubljani, ni, ne bo mogoče napraviti zgodovinske zbirke, ampak bo treba zbrati nekaj drugih stvari, ki so v zvezi s Francetom Prešernom. Stvar bo treba prijeti bolj od estetične, kakor od zgodovinske strani. V vzdani omarici v »hiši« bi lahko spravili vse izdaje Prešernovih pesmi v slovenščini, tako da bi bile knjige vidne, ne pa da bi jih jemali obiskovalci ven. Za obiskovalce naj bi zraven vpisne knjige za obiskovalce ležalo nekaj izvodov Prešernovih »Poezij« na javorovi mizi. V drugi vzdani omarici naj bi bile na isti način kot v prvi vse prestave Prešernovih pesmi v tujih jezikih. Na steni naj bi visel velik portret Prešernov, tudi mal posnetek ljubljanskega Prešernovega spomenika naj bi dobil prostor kje v »hiši«. Sploh naj bi bili zbrani dokazi, da so Prešerna pripoznali ne le Slovinci, ampak tudi veliki narodi. Tudi na predelje hiše naj bi postavili zraven plošče kakšno kiparsko delo s Prešernovo glavo.

Vzdrževanje Prešernove rojstne hiše bo prevzela banovinska uprava v Ljubljani. Stroški se bodo pa krili z malo vstopnino (1 din) za ogled Prešernove hiše.

Prenovljena Prešernova rojstna hiša bo večni klic vsem slovenskim ljudem, da Slovincem

»vremena bodo se zjasnila
jim milše zvezde kakor zdaj sijale.«

Pomen in moč čaršije

Zadnjič smo pojasnili pomen čaršije in njeno privilegirano stališče, ki so ga ji varovali nekateri posebni zakoni. Da tako stanje ni ostalo brez nasledkov, je pač razumljivo. Eden najpomembnejših teh nasledkov je bil pa predvsem ta, da se v Srbiji kljub svobodoumnim političnim zakonom ni mogla uveljaviti demokracija tako, kakor bi bilo potrebno.

Zakoni, ki so dajali predpravitve čaršiji, so to onemogočali, ker so najštevilnejši stan, srbskega kmeta, držali v stalni gospodarski odvisnosti. Kmet ni bil samo prisiljen tej čaršiji prodajati svoje

pridelke in kriti pri njej svoje blagovne potrebe, temveč je v svoji stiski hodil k njej tudi po posojila, ki jih zaradi pomanjkanja kakih kreditnih ustanov drugje sploh iskati ni mogel. Na ta način se je razvila še posebna obrt čaršije, namreč slavno zelenaštvo. Ta beseda je utemeljena v okoliščini, da je moral kmet, ki je iskal posojilo, svojem posojilodajalcu pri prejemu posojila prodati svoj bodoči pridelek, ki je bil navadno še zelen na njivi. Seveda pri sklepanju dogovora o posojilu in prodaji svojega pridelka ubogi kmet ni vedel niti, koliko bo pridelal, niti kakšna bo

Najboljši šivalni stroji in kolesa

ADLER

po izredno nizkih
cenah pri trvdki

Josip Petelinc, Ljubljana

za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

Večletno jamstvo!

Pouk v umetnem vezanju brezplačen!

cena njegovega pridelka ob žetvi. Zaradi tega in pa oderuških obrestih, ki so neredko presegale tudi sto odstotkov, je prišel kmet v popolno odvisnost čaršije oziroma zelenave.

Ta način zadolževanja je srbskega kmeta ograjal tako daleč, da je obstajala nevarnost, da izgubi sploh svojo zemljo. Nazadnje je država vendarle prišla do prepričanja, da za njo to ne bo dobro, in je zaščitila obstoj kmeta s posebnim zakonom. Način, kako je tedanja Srbija zavarovala svojega kmeta, je pa prav značilen za miselnost, ki je vladala v vrhovih državne uprave. Oni s to zaščito nikakor niso hoteli odpraviti zelenave in odvzeti zaslužka čaršiji. Zato so kmeta zavarovali le tako, da so kratko in malo z zakonom določili najmanjši obseg kmetije in za obdelovanje neizogibno potrebni inventar ter preprosto ukazali, da se to ne sme in ne more prodati. Zelenavstvo je lahko mirno cvetelo naprej, a mršava molzna kravica je bila prisiljena živeti tudi proti svoji lastni volji.

Srbski kmet je bil tedaj v popolni odvisnosti od mestne ali trške čaršije, zaradi česar se ni mogel okoristiti z demokratičnimi ustanovami. Pri takih razmerah so tudi te ustanove služile le čaršiji, ki je prevzela v zakup tudi vso politiko. Vzporodno s konkurenco v trgovini in zelenavstvu se je med čaršijskimi porodicami razvila tudi konkurenca v politiki, ki je v krajevnih vprašanjih tudi čisto taka prišla do izraza. V višjih političnih enotah so seveda nasprotni si krajevni mogočniki tvorili stranke z imeni po vzoru zahodnih demokracij. Kmet pa je moral brezpogojno glasovati tako, kakor mu je ukazal njegov upnik.

Pri takih razmerah so se uveljavili v politiki in državni upravi ljudje, ki jim je čaršijska miselnost prirojena in ki imajo za samo ob sebi razumljivo, da jim pritičejo posebne pravice, kakor so jih bili navajeni od nekdaj. Skrbno so pazili na to, da svojega mesta v gospodarstvu in politiki ne izgubijo. Za to njihovo skrb je prav poučen primer, kako so si po zedinjenju znali izposlovati izjemo, da je za Srbijo pri razdelitvi števila mandatov veljalo ljudsko štetje iz leta 1910., ki jim je dalo več mandatov, kakor bi jih jim bilo šlo po dejanskem stanju.

Kakor so si ti ljudje znali s svojo iznajdljivostjo zagotoviti svojo premoč že v ustavodajni skupščini in se spretno izogniti nevarnosti, da bi

v novi državi postali nepomembna manjšina, tako so znali obdržati v svojih rokah tudi vse državne ustanove, zlasti pa tiste gospodarskega značaja.

Svojega vpliva niso ohranili samo v ustanovah, ki jih je poznala že bivša Srbija, in svoje poslovanje so le razširili na vso državo, kakor na primer Narodna banka ali Državna hipotekarna banka; razen tega pa so si osvojili tudi na novo ustanovljene državne ali privilegirane zavode, kakor Poštno hranilnico, Privilegirano agrarno banko in tako dalje.

D. L.:

Iz poljske zgodovine

(Nadaljevanje)

Najhuje je bilo za poljsko šolstvo. Svoje dni je bil Wielopolski uredil šolstvo popolnoma v poljskem smislu, sedaj pa so vse poljske šole izpremenili v ruske. V roke so dobili šolstvo ruski uradniki, ki niso imeli nobenega pojma o šolstvu, glavno jim je bilo zadušiti v mladih poljskih dušah poljskega duha in ga nadomestiti z ruskim.

Glavno šolo, ki jo je ustanovil Wielopolski, so spremenili v rusko univerzo, v srednje šole so vpeljali ruski učni jezik; edino verouk se je še smel poučevati v poljščini. Poljski jezik je postal neobvezen predmet in je služil le kot pripomoček za prevajanje iz ruščine. Otroci se med seboj v šoli niso smeli pogovarjati v poljskem jeziku. V ljudski šoli so se učili samo branja in pisanja cirilice, poljski duhovnik ni smel stopiti v šolo. Seveda so jih učili tudi zgodovino po svoje. Pravili so jim, da so bili Poljaki prvotno pravoslavni, da so križarje premagali Rusi, da so Dunaj rešili pravoslavni kozaki itd. Torej pozabi, da si Poljak, da nisi bil nikdar Poljak, ampak vedno Rus!

Po vseh uradih, ki so se popolnoma preuredili po ruskem sistemu, so imeli ruski uradni jezik.

Seveda je ta organizacija pripeljala na Poljsko veliko število ruskih uradnikov, ki so imeli velike prednosti pred drugimi. Mestom in vasem so spreminjali poljska imena v ruska. Tako je tudi na zunaj ves kraj imel lice ruske pokrajine. Torej unifikacija se je zelo posrečila; sicer pa ne smemo pozabiti, da so na Ruskem imeli v časih carizma mnogo Potemkinovih vasi.

In vendar narod ni poginil. Prenašal je vse trdote in grozote tega carističnega centralizma in unifikacije. Na zunaj je bil ruski »podanik«, v duši pa je živelo poljsko prepričanje, ki ga ni mogel zatreti ruski bič.

Dr. H. M.:

† Prof. dr. Alfred Šerko

Dne 14. januarja t. l. je umrl prof. Šerko, veliki slovenski učenjak, prvi pionir slovenske univerze in glavni borec za obstoj in napredek slovenske medicinske fakultete. Vse njegovo življenje je bilo nepretrgano delo za dvig kulturnih vrednot malega slovenskega naroda.

Prof. Šerko se je rodil leta 1879. v Cerknici, kjer je že s petim letom stopil v ljudsko šolo. Končal jo je z desetim letom in odšel v Ljubljano v gimnazijo. Obiskoval je utraktivno nižjo gimnazijo in končal gimnazijske študije na višji gim-

Vpliva te miselnosti ni mogla popolnoma odpraviti niti šestojanuarska diktatura. Znal se je vtihtopiti tudi v to v obilni meri in tako daleč, da je pri razdelitvi države na banovine popolnoma v čaršijskem duhu izposloval za Belgrad in okolico, posebno izjemno stališče, ki pride do izraza zlasti pri javnih bremenih in ima za posledek, da se hočejo vsa večja podjetja države preseliti na ta mali košček zemlje. Seveda čutijo to okolnost kaj neprijetno vse druge pokrajine, v prvi vrsti pa Slovenija.

Aleksandru II., ki so ga leta 1881. umorili v Petersburgu, je sledil Aleksander III., ki je še »odličnejše deloval« v smislu svojih prednikov. Pomagala sta mu zlasti Jožef Hurko, novi generalni gubernator, in Apuhin Aleksander, kurator varšavskega šolskega okrožja.

V ljudske šole so končno vpeljali tudi ruski učni jezik. Na gimnazijah so v začetku poljski jezik (neobvezno) poučevali še Poljaki, a Apuhin je spodil vse poljske profesorje. Poljski jezik so učili matematiki, sploh nekvalificirani ljudje. Poljska katoliška mladina je morala v pravoslavne cerkve. V šole so vpeljali sistem denunciacij.

Poljski jezik so skušali spraviti tudi iz zasebnega življenja. Še celo trgovci so morali korespondirati med seboj v ruskem jeziku ali pa v kakšnem drugem, samo ne v poljskem. Na postajah in javnih poslopih so bili ruski napisi, poleg pa nemški ali pa francoski, samo ne poljski. Sprevednik na železnicih ni smel govoriti s potujočim občinstvom po poljsko. Če se je že zgodilo, da je bil kak račun ali jedilni list napisan v poljskem jeziku, je bil ruski vedno na prvem, poljski pa na drugem mestu.

Društva so bila prepovedana, še celo športna! V uradih ni Poljak — razen rusificirani odpadnik — dosegel višjega mesta. Da, še celo sluge so bili Rusi.

Policija in žandarmerija sta »uživali« v svojem patriotičnem delovanju. Poljake so zapirali, nalagali jim denarne kazni, izganjali v Sibirijo. Povsod strah in trepet pred drugim dnevom. Ljudstvo je kar otrpnilo ob teh groznih razmerah. In vendar Poljaki niso izginili! Čim večji pritisk, tem večji odpor in tem večje upanje na boljšo prihodnost!

Nadaljevanje prihodajče.

Opazovalec

naziji pod ravnateljstvom Senekoviča. Z 18. letom je odšel na dunajsko univerzo, kjer se je vpisal na filozofsko fakulteto. Študiral je spoznavno teorijo, psihologijo, logiko in zgodovino filozofije. Promoviral je za doktorja filozofije leta 1904. z razpravo: »Ueber den Begriff des Wesens bei Spinoza«. Že v tem času je poslušal slovitoga psihiatra Krafft Ebinga in znanega psihoanalitika Freuda. Po filozofskem doktoratu se je vpisal na medicino, kjer je promoviral leta 1909. V tem času ga je uvedel v psihiatrijo zlasti prof. dr. E. Stransky. Po medicinskem doktoratu je odšel prof. Šerko v München k najslavnejšemu psihiatru Kraepelinu, je postal eden izmed njegovih najboljših

Nekaj pogledov nazaj

Spisal Hinko Sevar.

(Dalje)

V našo hišo je kar padel takratni zagorski kaplan Lovro Mazek. Brez običajnega pozdrava je komaj zasopel: Plevna je padla! Zmaga je naša! Rus podi Turka. Živeli Rusi! — Hvala Bogu, saj sem vedel, da ne more biti drugače! — Jaz sem se že kar bala, da ne bo nič. — Po kratkih izrazih veselja nad slovansko zmago potegne kaplan očeta za rokav v izbo. Imam nekaj posebnega, je šepnil. Vedeli smo, da se pomenkujeta o nečem važnem, pa nismo čakali, temveč planili z novico k sosedom. A so že vsi vedeli. Ljudje so se pomenkovali v gruclah, povsod praznično razpoloženje, kakor pred prazniki, čeprav je bil mrzel zimski dan.

Plevna je padla 10. decembra 1877 po več ko enoletnem obleganju. Ne vem, če je iz takratnega časopisja razvidno pravo nastrojenje ljudstva na deželi spricho te velike slovanske zmage. Uradna Avstrija te zmage ni bila vesela. Rdeči svinčnik državnega pravdnika je gotovo poskrbel, da vesele vsaj v časopisih ni prišlo do preočitnega izraza.

Vsa zagorska dolina je bila kakor v ognju. Vsak je hotel slišati še iz ust drugega, kar je že sam vedel. Ogovarjali so se ljudje, ki se niso poznali ali si sploh niso bili prijatelji. Tiste dni smo imeli obiskovalce iz Izlake, Bukovja, Svete planine, Kotredeža, Vinj in drugod, prihajali so celo Komljanec od onkraj Save; vsi so hoteli vedeti kaj natančnejšega o zmagi, o Rusih in drugih rečeh. Tiste dni je tudi v meni zatlela iskrica prvega spoznanja, ki je rastle in se krepilo, da sem v

poznejšem življenju vedno hodil pot, ki me nikdar ni odtujila narodu, iz katerega sem izšel, čeprav je vodila bolj v strmino ko po ravnini.

Za kaplanom je odšel tudi oče, dobre volje, a nekam zamišljen, kakor bi se mu mudilo na važen opravke. Rekel je, da ne ve, kdaj se vrne, vsekakor pa okoli poldneva. Večerjo je morala pripraviti mati po njegovem naročilu prej, kakor običajno. Bomo nekam šli, je dejal; pa dobro se oblecite, da se ne prehladite. Nismo vedeli, kaj to pomeni; tudi nismo vprašali, ker se oče ni razodeval, kadar je imel kakšno skrivnost. Da mora biti nekaj prijetnega, smo pa čutili vsi; njegov obraz je bil poln nestrpnega pričakovanja.

V hiši je bilo praznično razpoloženje, kakor pred božičem, manjkale so le jaslice. Sosedom se je ta dan čudno mudilo; vsak je vtaknil le glavo pri vratih, toliko, da je pozdravil. Po večerji reče oče materi: V Krljič gremo; tam bo nekaj... boste že videli! Jaz grem naprej, ti pa pridi s fantoma. Se bomo že našli. Naročil je še enkrat, naj se dobro oblečemo.

Krljič je mala pečina nad Kotredeščico, visoko nad Zagorjem, vidna od vseh strani. Pot tja je strma. Mraz je bil suh in oster, pod nogami je drselo. Pota so se polnila, od vseh strani je prihajalo ljudstvo, kmetje, obrtniki, trgovci, neznan in znani, nekateri po več ur daleč. Tiho so se pomikale sence v jasno zimsko noč. Šumenje kakor v panju; povsod veselo pozdravljanje, stiskanje rok. Zdaj smo vedeli, za kaj gre: Kres bo... v čast Rusom... v proslavitev njihove zmage nad Turki!

Ljudstva se je trlo na mali planoti. Nemca ni nobenega, je šlo od ust do ust. Kje so rudniški uradniki, kje pazniki? Kje je ta, kje oni? Ni jih,

nikogar ni. Kaj niso tudi oni kristjani, kakor mi? — Ne vedo, jim niso povedali; je bolje, da jih ni zraven. Nemci se ne vesele zmage, Nemci sovražijo Ruse, vse Slovane; tudi Slovence. Vse povsod beseda samo o Rusih in Nemcih, ki so kristjani, a se vendar ne veselejo zmage nad Turki. Takrat se je v meni nekaj zganilo, da sam nisem vedel, kaj; oglasilo se je in ni več utihnilo. Gledal sem v dolino, ničesar nisem videl, le lučke so migljale; tisto noč sem jo spoznal črno in sajasto.

Mogočno je zagorel kres. Kmalu za njim so zaplamteli ognji še po drugih vrhovih, zažarelo je v Zavahin, na Bukovju, na Sveti Planini. Tudi tam so množice, tudi tam se vesele zmage. Nemo smo zrl v mogočne zublje, naše misli pa so hitele po krajih, mnogim komaj po imenu znanih. Nastala je svečana tišina, tiha pobožnost je legla na vse, nekaj kakor hrepenenje na sveti večer, ko ugasne luč in zažare jaslice.

Stal sem z materjo in bratom čisto spredaj. Molčali smo. Nihče nam ni zapovedal; prišlo je kar samo od sebe. Le ogenj je prasketal in ozarjal obraze okoli stoječih. Kar se prikaže moj oče in za njim kaplan Mazek. Še večja tišina. Može in žene! Fantje in dekleta! Preljubi moji! začne kaplan Lovro Mazek v nagovoru in pozdravu. Samo tega se še spominjam in temnih obrisov njegove postave ob svitu ognja, drugega nič več. Ta je beseda o Rusih in osvobođenju Slovanov od tujega jarma. Premlad sem bil še, moj razum je bil še premalo dojemljiv. Toda zdi se mi, da sem si vendar ohranil vse; le besed ne vem. Seme je padlo in vzkliklo, počasi je dozorevalo in dozorelo. Beseda, tedaj težka in nejasna, je postala živa, kakor od včeraj.

Nadaljevanje prihodajče.

učencev in pomagal svojemu profesorju pri znanstvenem delu. Že takrat je prišel Šerko prvi na to, da je treba oddeliti od velike skupine shizofrenskih boleznih posebno vrsto psihoze, ki jo je nazval parafrenijo. Po pregledu nešteto takih bolezenskih primerov je predložil Šerko svoje delo Kräpelinu, ki se je vdal njegovemu mnenju. V Münchenu je tudi prvi delal na sebi poizkuse z meškalinom. Po večletnem delu na tej psihiatrični kliniki je odšel še k Wagner Jaureggu na Dunaj, postal tam asistent in vodja oddelka ter se izpopolnil tudi v nevrologiji. Leta 1914. je odprl v Trstu zasebno prakso in postal izvedenec pri deželnem sodišču. V tem ga je zalotila svetovna vojna in odšel je na fronto. Po vrnitvi s fronte je postal šef vojnega opazovalnega oddelka v Grazu, kjer je dobil ogromno prakso v presojanju simulacije. Pozneje se je habilitiral v Pragi za privatnega docenta psihiatrije in nevrologije, je služil nekaj časa kot nevrolog v ljubljanski garnizijski bolnici in bil na novo ustanovljeni slovenski univerzi imenovan za rednega univ. profesorja na medicinski fakulteti in pozneje tudi za honorarnega šefa oddelkov v bolnici za dušne bolezni v Ljubljani.

Šerko je spisal v nemškem jeziku vrsto obširnejših znanstvenih del, v katerih je pokazal toliko samostojnega gledanja, da si je pridobil ugled pri najvišjih psihiatričnih znanstvenih forumih Avstrije in Nemčije. Bil je do svoje smrti dopisnik najboljših nemških psihiatričnih revij. Ko je postal profesor in dolgoletni dekan naše medicinske fakultete, se je dobro zavedal, kako težko snov predava svojim študentom in je zato, da bi jim olajšal študij, izdal obširno Anatomijo in fiziologijo živčevja. V rokopisih pa ima pripravljeno obširno forenzično psihopatologijo za juriste; lotil se je pa tudi pisanja knjige splošne fiziologije, pa mu je žal smrti prežgodaj iztrgala pero iz roke. Ima pa v rokopisu pripravljeno knjigo o seksualni patologiji in obširnejšo kritiko Adlerjeve individualne psihoanalize. Našo javnost je informiral pred nekaj leti o Freudu s knjigo o psihoanalizi, ki jo je v glavnem zavračal. Sodeloval je tudi pri domačih revijah s študijami in polemičnimi spisi.

Takoj ob ustanovitvi ljubljanskega vseučilišča se je z vso silo potegnil tudi za ustanovitev medicinske fakultete, proti kateri so bili tedaj mnogi, in izvojeval v parlamentu zmago. Tudi pozneje se je vselej, kadar je bila fakulteta v nevarnosti, boril proti njeni odpravi, v zadnjem času pa se je zelo trudil, da bi priboril fakulteti tudi kliniko.

Z njegovo smrtjo je zavezala v vrstah znanstvenih in kulturnih delavcev slovenskega naroda široka vrzel.

Občinstvo vprašuje

Zadnjo nedeljo je bila kaj lepa predstava v ljubljanski operi. Peli so »Eugenija Oneginac«. Prostori so bili do zadnjega zasedeni. Z dežele je prišlo nenavadno mnogo občinstva poslušat Gjungenčevu.

Med premorom srečam na hodniku gledališča to, drugo, tretjo gospo-znanko, ki so se vse nalašč pripeljale z dežele k predstavi.

»Kako vam ugaja, gospa?« vprašam.

»Oh, zelo lepo poje, le škoda, da je ne razumem.« Prav tako sta se izrazili obe ostali gospe.

Pojasnim jim, da je Gjungenčeva naštudirala to vlogo za belgrajsko gledališče, a ne za naše, da je v resnici naporno, naštudirati tekst za eden, dva večera v slovenščini, da je ta pevka, dokler je bila stalni ud našega gledališča, vse svoje vloge podajala v slovenščini itd. Pojasnil sem gospem, da v tem primeru ni kriva Gjungenčeva, temveč naša gledališka uprava, ki tako imenitno gospodari, da bo naše gledališče kaj kmalu »jugoslovenarsko«.

»Razumemo, kar nam pripovdujete. Rade imamo to pevko, pa vendar... Ne razumemo je v tej vlogi. In nalašč smo se pripeljale v Ljubljano

Pred ljubljanskim kinom »Matica«. Znanec z dežele.

»Slišal sem, da je to hudo lep film, »Beli jorgovan«.

»Res je lep in vredno ga je videti«, mu odvrnem.

»A kaj je to: jorgovan?«

»Španski bezeg se pravi po naše.«

»Zakaj potem jorgovan? Ali smo v Ljubljani ali v Zagrebu?«

»Vidite, to je tako. Dokler smo bili v Avstriji, takrat bi naša napredna »gospoda« imenovala ta film: »Beli flider.«

»Kako to? Ali je beseda španski bezeg tako grda?«

»Kaj še. To je prav lepa beseda. Razumite! Naši »gospodi« je vse, kar je domače, grdo, kmečko, surovo. Ako pa se posluži tuje navlake, je seveda njej vse to lepo, »noble«, in glavno, vse to nese denarce. Od take noblese živi naša »gospoda«. Taki so bili in so naši nemškutarji, ki so posnemali avstrijsko gospodo.

»Tedaj naša »gospoda« ni slovenska, temveč tiste krvi, kakršne so bili avstrijski nemškutarji.

»Zadel si pravo. Bilobi vseeno, ako bi film

REDNI VSEUČILIŠKI PROFESOR DOKTOR ALFRED ŠERKO

† 14. JANUARJA 1938

SVOJEMU REDNEMU UDU V SPOMIN
SLOVENSKO DRUŠTVO

naslovili: Beli flider. Flider in jorgovan, te besedi sta za naša ušesa eno in isto. Slišal boš, kako bodo ljubljanske napredne gospodične spomladi vzdihovale in se solzile po naših logih: »Oj, prekrasni jorgovan!«

Zahteve slovenskih Korošcev

Po »Koroškem Slovence« ponatiskujemo pričujoči govor profesorja dr. Joška Tischlerja na pevskem koncertu v Borovljah. Govor se nam zdi pomemben in značilen v več pogledih. Zlasti dokazuje, da so začeli slovenski Korošci iskati same sebe in si postavljati cilje. Sicer pa govor izpričuje za sebe. Uredništvo.

Prazniku telesne in duhovne družine se pridružuje danes za ves Rož praznik slovenske narodne družine. Vem dobro, da je treba mnogo žrtev in poguma, da se naša slovenska družina postavi v javnosti. Vem, da se vsem drugim za njihovo delo v javnosti obetajo nagrade in priznanja, slovenskemu narodnemu delavcu pa se godi krivica vsakokrat, kadar se pokaže v javnosti. Pri naših razmerah v deželi še davnó nismo tako daleč, da bi se slovensko kul-

stvu in izobrazbi mogoč le, če je narod edin in če ves narod zahteva upoštevanje svojih potreb.

Dokler ne izsilimo potrebne razumevanja od odločujočih krogov, si moramo pomagati sami. Sami moramo v svojih društvih braniti slovenske kulturne potrebe in ta društva povezati v močno, enotno Slovensko prosvetno zvezo. V času boja morajo vse osebe koristiti stopiti v ozadje in skupne koristi stopiti v ospredje. V obrambo gospodarskih potreb služijo slovenske posojilnice in njihova centrala. Naj bi po svojih sredstvih bile v pomoč vsakomur, ki je v gospodarski težavi. Zunanji zastopnik naših kulturnih in gospodarskih težav je »Koroški Slovenec«, znak našega poštenja in odkrite volje za sodelovanje v deželi in državi. Posebno v sedanjem času mu držimo disciplino, širimo in priporočajmo ga!

V nemški besedi je govornik med drugim poudaril: »Zavedam se, da pri sedanjosti miselnosti dežele ne bo mogoče doseči niti sedanjemu in morda niti naslednjemu pokolenju normalne ureditve narodno političnih razmer. Prepričan pa sem, da bosta oba dela prisiljena pristati na zakon pameti in prepustiti zakon ljubezni prihajajočemu rodu. Kot že večkrat, se obračam tudi danes na nemške rojake, ki resnično ljubijo svojo domovino in imajo v deželi moč v rokah, naj prinesejo svoj delež k razrešitvi zamotanih narodnostnih razmer!«

Od priznanja k dejanju

Vedno več jih je, ki izražajo zadovoljstvo nad našim listom. Oglašajo se tudi novi naročniki — dokaz, da si misel, ki jo zastopa list, vedno bolj utira pot. S tem so svoje soglašanje praktično potrdili. — Obračamo se še do tistih, ki odlašajo, da storé enako. Simpatije so sicer nekaj lepega, ali samo od njih ne živi nobeno gibanje. Treba je tudi žrtev. Stare naročnike in prijatelje prosimo, naj nam pošljejo naslove oseb, o katerih mislijo, da ga bodo naročile, ako ga jim pošljemo na ogled. Kdor se ne misli naročiti, naj list vrne z opazko: Ne sprejemem. Najlepša hvala vsem, ki se bodo odzvali.

Uprava in uredništvo.

Dobrodelnost

(Dopis)

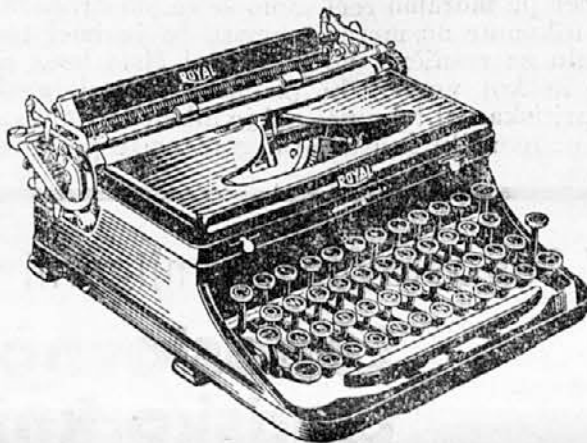
Gospod urednik. O božičnem času imamo navado, da si želimo vesele praznike, kar nas stane karto in znamko. Od številne moči našega sorodstva in znanstva zavisijo naši izdatki. Ali ni to nad vse plemenito, če se odrečete običajnim božičnim in novoletnim voščilom, torej goli formalnosti, od katere ima dobiček samo pošta, in poklonite namesto tega znesek recimo 150 din revnemu dijaku? Pomislite na neizmerno srečo, ki bi zadela tega dijaka in to ravno v zimskem času, ko najbolj potrebuje suknje. Vsakega takega plemenitnika je treba objaviti v dnevnem časopisu za zgled drugim.

Ali pa, na primer cela šola je prejela poleg lepih mladinskih knjig za božičnico še 100 din. Srečen upravitelj in srečni otroci dotične šole, kajti to so darovi, ki se ne dele vsak dan. Zdi se mi, da je bila zahvala preskromna, le preveč je bila skrita med dnevnimi vestmi. Gospod šolski upravitelj bi spadal v disciplinsko preiskavo. Take zahvale se morajo objavljati na uvodnem mestu in primerno obrobati — v dokaz črnogledim, ki trdijo, da je dobrodelnost pri nas pokopana. Pri večjih vsotah naj bi se zahvale objavljale s posebnimi izdajami lista.

Dr. Puc in ljubezen

Po letošnjem novem letu se je dr. Puc tako vnel za dejansko ljubezen, da ji je napisal kar cel uvodnik za svojo »Besedo«. Najprej navaja nekaj papeževih misli o ljubezni, potem pa pristavlja k njim svoje opombe. Tele njegove besede so prav posebno genljive:

Besede so to, ki so vredne namestnika božjega. Govorjene so v duhu Jezusa Kristusa, ki se je včlovečil iz ljubezni do človeštva in čigar vse posvetno delovanje je stalo v znamenju ljubezni do bližnjega. Najplemenitejši čut je to, ki ga je vsadil Stvarnik v človeško dušo. Ljubezen podpira, pomaga, svetuje, tolaži, odpušča, — ustvarja torej dobra dela, ki dajejo

VSE ZA PISARNO

dobavlja in popravlja

PRELEC

LJUBLJANA sedaj Tyrševa 1 nasproti hotela Slon

turno delo pravilno cenilo in doumelo. Vsem brez izjeme se spet in spet očita, da vršimo protidržavno delo.

Treba je silne borbe, da dokažemo, da slovenski kmet in delavec nimata samo kulturne potrebe, da v družini slovensko govorita in v cerkvi slovensko molita. Slovensko se hočeta sporazumeti tudi s svojim zdravnikom, najti hočeta razumevanje pri sodnji, njuna mladina mora dobiti v šoli učitelja, ki otroka razume, in mora imeti odprto pot do vseh poklicev v deželi in državi. To je, kar je dež. svetnik dr. Hurdas nedavno na frontinem zborovanju v Pliberku kratko označil: »Mi vendar ne moremo zahtevati od Slovencev, da naj nam vse življenje snažijo čevlje!«

Slovenski človek zahteva zase in za svojo družino priznanje enakopravnega državljanja. Dejstvo, da v polni meri vršimo državljanske dolžnosti od plačevanja davkov do vojaške obveznosti, nam daje moralno pravico, da za našo zvestobo do države zahtevamo zase najpreprostejše pravice, ki nam gredo po božjem in naravnem pravu. Prva naša zahteva je, da se naša mladina vzgaja v skladu z naravnimi pogoji. Mi zahtevamo v vzgoji ne samo mesta govorjeni in pisani materinščini, marveč terjamo tudi duha, ki naj odgovarja dejstvu, da živita v deželi dva naroda, določena v sožitje po naravi in božji previdnosti. Druga zahteva je življenjska in gospodarska podlaga slovenskih domov in družin. Če človek primerja gospodarske in življenjske razmere drugih dežel s slovenskim delom Koroške, pride do prepričanja, da so razmere pri nas obupne. Za vse dele dežele in države se je prej in sedaj več storilo, kakor za naše ozemlje. Poljedelstvo, živinoreja, sadjarstvo je na žalost za desetletja za drugimi deli države. Naj bi to dejstvo vendar kedaj odprlo oči vsemu prebivalstvu in ga vodilo k skupnosti in vzajemnosti! Vem dobro, da neki krogi nočejo napredka v izobrazbi in gospodarstvu, ker se bojijo za svoje stolce; vem pa tudi, da je napredek v gospodar-

pravemu krščanskemu človeku pravico, da prosi z ozirom na nje oproščenje svojih lastnih grehov.

In še bolj je ginjen vsak človek od teh besedi, če se spomni, kako so Pucovi podrejeni uradniki preganjali ob petomajskih volitvah ljudi, ki so bili za Združeno opozicijo. Ali kako je grozil ob Živkovičevih nacionalnih volitvah uradnikom, da ne bo zanje mesta v javni službi, če ne pojdejo volit. Pri tem se mora človeku najbolj upreti že samo brezobzirna in neusmiljena **mogočnost**, da bi bil kak človek lahko pahnjen v največjo nesrečo samo zato, ker ni šel volit v Ljubljani dr. Kramerja, torej človeka, ki bi po volji **slovenskega naroda** ne imel pri nas nikoli nobene besede in ki je pomenil samo toliko v slovenskem političnem življenju, kolikor mu je dala oblasti

Dr. Pucova ljubezen je torej prav posebne vrste. Menda tiste, kakršne je njegova vnema zanjo.

Dr. Puc in centralizacija

»Slovenska beseda«, ki jo izdaja bivši župan in bivši ban dr. Dinko Puc, pravi:

.....čisto brez programa v naši državi le nismo, in en program se vendarle izvaja z vso doslednostjo. To je program centralizacije vseh poslov v Belgradu. Ta program obstoji od vsega začetka in ta program se dosledno izvaja in brez ozira, če je na vladi ta ali ona stranka. Ta nenapisani program je močnejši kot vsak zakon in kot vsaka politična konstelacija, in tu ni nobenega kompromisa. Zato moremo tudi konstatirati, da je centralizacija napredovala na vsej črti in da napreduje še nadalje.

To centralizacijo so pa začeli jugoslovenci, ki so bili najprej organizirani v Jugoslovenski demokratski stranki, ki ji je pripadal tudi dr. Dinko Puc, in ki so bili pozneje organizirani v Jugoslovenski nacionalni stranki, ki ji je tudi pripadal dr. Dinko Puc. Zaradi te svoje pripadnosti je tudi postal Puc najprej župan in pozneje ban. Ko je šla milijonska JNS po gobe, je pa dr. Puc odkril neomajno nacionalno zvestobo do Jevtića, ki je centralistično ladjo z vso nacionalno vnemo krmilil v isti jugoslovenski smeri.

S centralizacijo je torej dr. Dinko Puc povezan, da še dr. Kramer komaj če kaj bolj. Pozna jo gotovo dobro. Samo ona mu je pomagala do tega, kar je. Zato tudi ne verjamemo, da jo bo kdaj v dnu svoje edinstvene duše res zavrgel. Samo hipno ga je nekoliko ujezila, ker ga zadnje čase tako zanemarja. Toda stara ljubezen ne zarjavi. Prepričani smo, da tudi v tem primeru ne bo. Saj vendar dr. Puc natančno ve, da bi v svobodni Sloveniji, kjer bi Slovenci sami odločali svojo usodo, prav nič ne pomenil.

Centralizacija torej zmeraj lahko računa nanj.

Jugoslovenci in enakopravnost

O tem predmetu piše »Obzor«:

»Leta so pri nas namenoma mešali načelo enakopravnosti Hrvatov, Srbov in Slovencev, kot tropje osnovnih komponent te države in ideologije jugoslovenstva in narodne enotnosti. V tem pogledu je vladala nekaj časa prava zmeda pojmov. Toda tisti, ki so predstavljali prejšnje režime, so vedeli popolnoma dobro, kaj so hoteli doseči v tej

zmešnjavi pojmov. Glavni krivec tega političnega stanja so bili tisti politični krogi, ki so omenjene nauke izkoriščali za prikrivanje svojih hegemonističnih namenov. Za časa režima JNS in B. Jevtića je prišlo do vrha v tej smeri. Režim je omenjene nauke razglasil za nedotakljive, v istem času so se pa zlorabljali bolj, ko kdaj. In še malo ni pretirana trditev, da so gg. Peter Živković in tovariši naredili od teh naukov pravo paradijo tistega, kar bi morali predstavljati po istem programu JNS. Medtem ko se je za vsako dejanje režima JNS sklicevalo na te nauke, se je premišljeno vodila na vseh poljih državnega in javnega življenja protihrvatska politika. Niti enega političnega dejanja teh režimov ni, ki ni bil naperjen zoper naše narodne koristi.«

Zagrebski Slovenci in fašizem

Glede na naš sestavek »Fašizem in zagrebski Slovenci« v zadnji številki nam piše vseuč. prof. dr. Boris Zarnik, sklicujoč se na nekatere zagrebske liste, da je vse o nekakem fašizmu zagrebskih Slovencev od konca do kraja neresnično, da gre marveč za zmoto. Kajti v dotičnem sestavku da je bilo pomešano poročilo o Silvestrovi veselici v »Narodnem domu« v Zagrebu s poročilom o nekem sestanku v Celju, kjer so se baje res fašistovski pozdravljali, s čimer pa da nimata niti »Narodni dom« niti on prav nobene zveze.

Prav radi, tudi in še posebej z našega slovenskega stališča, jemljemo na znanje to pojasnilo, ki so ga priobčili tudi hrvaški listi. Sicer pa samo ugotavljamo, da smo svoje poročilo posneli po hrvaškem listu in to — kakor zmeraj v takih primerih — tudi povedali in da smo zraven takoj zapisali, da se nam zdi popolnoma nemogoče, da bi bili zagrebski Slovenci do 80 odstotkov nacionalistično nastrojeni.

A seveda je prav, da se vsaka taka stvar pojasni.

Sicer pa moramo reči samo še to, da dr. Zarnik prav nikomur ne more zameriti, če je imel tisto poročilo za resnično, ko pa je šel čisto brez potrebe in kot vseučiliški profesor tudi dejansko brez pritiska volit Jevtića, ki je bil med ustanovniki in podporniki fašistične organizacije pofovcov.

Mali zapiski

Prepovedan list.

Ministrstvo za notranje stvari je prepovedalo uvažati in širiti v naši državi list »Naprej«, ki izhaja v Pittsburghu v Ameriki.

»Jutro« juriša na slovenščino.

V nekem zapisku pripoveduje »Jutro«, da so se v Beljaku spopadli »jurišni odredi« in vojaki. Juriš je turška beseda. Že zato je vsakemu pristnemu jugoslovenu prav posebno priljubljena. Slovenski pomeni naskok ali napad. Odred pa je srbska beseda in pomeni oddelek. Gre torej za neke napadalne oddelke, ki so se pretepali z vojaki. Toda »Jutro« je očitno vzor »tiha in postopna likvidacija slovenščine« po receptu njemu tako ljube Narodne Odbrane. Zato bi najbrž imelo za zatajo jugoslovenstva, če ne bi izpodrivalo neutrudno, ali po jugoslovenarsko »neumorno«, pri vsaki priložnosti naše poštene domače besede, pa jemalo celo turške po balkanskih zelnikih.

Širite naš list »Slovenijo«!

Beli jorgovan.

Ljubljanski kinematograf »Matica« vrti tačas glasovni film, ki ga sam imenuje »Beli jorgovan«. Film ima tudi nemško besedilo. Zakaj neki ljubljanski kinematograf »Matica« ni krstil tega filma kar »bijeli Flieger«? Jorgovan je jugoslovenska beseda za slovenski španski bezeg ali lipovko. Ljubljancem se zdi prav, da bi podjetje, ki prejema slovenski denar od slovenskih ljudi, vsaj v naslovu in v reklamah pri tujih filmih rabilo slovenski jezik, ker se jim ne zdi vsak drug jezik bolj »nobel« kot slovenščina. Tudi film »Učeni magarac« bi se imenoval v Sloveniji »Učeni osel«, film »Debela misirača« pa »Debela buča«. »Jorgovan« naj si pa zataknejo jugoslovenarji za klobuk.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

V Jugoslovanski knjigarni si naročite sledeče knjižne zbirke:

Leposlovno knjižnico Ljudsko knjižnico Zbirko domačih pisateljev Zbirko mladinskih spisov

za malenkostne mesečne obroke. Zahtevajte naš Vestnik, ki ga pošljemo brezplačno z natančnimi podatki.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA V LJUBLJANI

Janez Kočmur:

K Tumovim spominom

(Nadaljevanje)

Težko, da je kaj bolj gojeno od resnice. Vsaj tako je zapisano. Preiskana in dognana je do zadnje dlake, izmerjena do pete dimenzije. Posvetili so jej debele knjige, spisali mogočne foliante učnih razprav; zložili ganljive himne in napeve, jo obdali z nasipi modrih naukov in spodbudnih izrekov. Hudo se boje za njeno zdravje; da ne odebeli, so ji predpisali dieto; na sprehod sme le zavita, v copatah, da ne dobi nahoda. Številni pinkertoni pazijo, da je nihče ne vznemirja, sploh da je red in mir v njeni bližini.

Veliki so, da govore; mali, da verjamejo in ubogajo. Zaradi reda in miru, da ni pohujšanja. Ubogljivost je lepa čednost, znamenje malih in nevednih; po njej bo plačilo, ko pride čas. Neizmerno je oznamil te kreposti, ni se mogoče spoznati med njimi brez abecednega kazala. Da so zrnje, bi želi brez sejanja.

So tudi potegavščine z varstveno znamko. Kupiš lep nauk, v izvornem zavitku, pa se vsujejo otrobi, ko ga odpreš. Ne odpiraj torej; samo verjemi in ubogaj; spoznanje je poguba. Saj beseda ni konj, čeprav ima časih čudno lastnost, da udari huje od kopita. Zavede v zmoto brez laži. Da ne žalijo resnice, so iznašli laž brez laži, resnico brez resnice. Pravna oblika je varovana, vest pomirjena pred nebom in zemljo; resnica poslana na oddih. Besedno kopitarstvo.

Kazalec na uri, potisnjen nazaj ali naprej, ne spremeni dejanskosti, ne premakne časa še za ped ne. Pa vendar je lažnivih urarjev, besednih kopitarjev, nič koliko. Radi bi zasirli še sonce, če bi mogli. Ker se nebesni svod ne premakne, naj pomagajo podzemeljske sile.

»Iz mučeniške krvi raste krščanstvo!« je baje vzkliknil Dioklecian, videč, da je zastoj njegov napor z ognjem in železom. Ni vedel, da je oboje tudi v krvi! Kaplja na kapljo izdolbe granit, kri premika vekove. Zastoj ves napor avgurjev; čas hiti, ne meni se za kazalo, ki ga potiskajo nazaj. Kladivo udarja, verigi razvoja se kujejo novi sklepi. Brnenje udarcev moti mir, samurajem pa se hoče spati.

»Priti je morala povodenj, da se je pokazalo, katera hiša ima trden temelj«, pravi nekje Čankar. Tudi svetovna vojna je bila povodenj, strašna, krvava povodenj. Odnesele je veliko mogočnih stavb, mnoge je razmajala, dosti jih še stoji z dozdevno trdnim temeljem. Niso se še odtekle vse vode, pa se že zbirajo nove; povodnji še ni konec. Samuraji žele izgubljeno nazaj.

Leta 1914. je bila stvar preprosta: Mojim ljubim narodom! — Udarilo je plat zvona, trombe so zabučale, visoko zavihrale zastave. Vse za vero, dom, cesarja! Dobro so se izkazali vzgojitelji in vodniki, preizkušnja je imenitno izpadla. Nihče ni izostal, vsi so prišli, do zadnje kaplje krvi. S šopkom na prsih, s pesmijo na ustih. Stotnik Smrt je bil zadovoljen.

Zelenje je ovenelo, pesem je zamrla, v srce pa je leglo nekaj kakor žalost in skrb. Stare pravljice so izgubile svoj sijaj. Misel, zavržena in zatajena že ob rojstvu, se je vrnila po svoje pravice. Prišla je, da nihče ni vedel ne kdaj ne odkod. Potrkala je in ostala. Skrb je rodila dvom; dvom spoznanje.

Za vero? Štirje zavezniki so, pa dva ne enako krščena; eden je celo poglavar krivovercev. Čudno zavezništvo, to sračje gnezdo. — Za dom? Kdo ga jemlje? Mala Srbija? Saj ni ona napovedala vojne...

Torej za cesarja. O njem so pravili in učili, da je mil in blag, pravičen in pobožen; dan in

noč da misli le na svoje ljubljene narode. Star je že, pa hoče mir, v miru bi rad preživel svojo starost; dremlje se mu, lovi ga spanec; rad bi se stegnil, pa je postelja prekratka. Noge bi rad stegnil, samo malo, tja do Belgrada. Pa mu Srb ne da, ščegeče ga v podplat. Kdo bi se ne razjezil! Zastran podplata in slamice in dremeža je miroljubni starček potegnil sabljo.

In otroci so verjeli pripovedki o prekratki postelji in miroljubnem starčku. Tako trdna je bila njihova vera, da še pod posteljo niso pogledali. Stoletja so jim jo vtepali z besedo in palico, da so plavali v nji, ko riba v vodi. Vrabec se privadi strašila v prosu, slovenski človek je pa klecnil pred pisano uniformo, spoštljivo snel klobuk pred petelinovim repom na glavi. Pisane barve, konjski repi, petelinje perje — živa slikanica, ki je Dunaj skrbel, da ni nikdar obledela.

Leta 1896. je izšla pri R. Miliču v Ljubljani knjiga z naslovom »Pripovedke iz avstrijske zgodovine«, nabral in priredil Jakob Dimnik. V uvodu pravi pisec: »Knjige, v kateri bi bile zbrane pripovedke iz življenja naših vladarjev, Slovenci še nimamo; znano je pa, da so pripovedke prva podstava zgodovinskemu pouku.« Dimnik je bil učitelj, pa je seveda bil dobro podkovovan v zgodovinskem pripovedkarstvu.

»Avstrijski vladarji so zgled pobožnosti, bogaboječnosti, pravičnosti, pridnosti itd.« Tako je začel svojo 150 strani obsegajočo knjigo. Končal pa: »Hvalimo Boga, da nam pošilja tako pobožne, tako skrbne in tako usmiljene vladarje. Molimo za nje in za vse člene slavne hiše Habsburške...« Moral sem to navesti, da ne bi morda kdo podvomil nad mojimi prejšnjimi besedami; za pričo sem si izbral moža, ki se sam imenuje pionirja na tem področju, uglednega veljaka iz narodno-naprednih vrst.

(Dalje prihodnjič)